

Brev från Jenny Rossander, 14.3.1876

Till Victor Rydberg

Det var några dagar till Jul. I ett medelstort rum långt upp på Söder (bortom all ära och redlighet) suttu 3 personer vid ett bord, en åldrig fru med sina döttrar. På bordet låg en hög af böcker, barnlitteratur, bland hvilken ett urval skulle göras åt barnbarnen. "Vill ni", sade modern, så läser jag högt för er, medan I avsluten era julklappar. Hon tog ett tunnt häfte – blott några ark, och läste om en svensk gosse, fostrad i armod af en kärleksfull, fattig qvinna, som arbetade och bad för honom. Hon läste om den stackars bundna konungadottern, som längtade efter evig salighet, men var bunden i berget, bunden af människornas dårskap, synder och brott, och som ej blir befriad förr än det godas vågskål sjunker till marken. Medvetandet om egen svaghet, om den andel hvar och en egde i den gemensamma skulden, skådandet af den stilla, vida heden, suset af träden i skogen, bjellerklngen, den öppna handen vid julens fest, allt smälte underbart tillsammans, lockande fram löjen och tårar, samt lade en underbar klang i den åldrigas röst, som väckte genljud i lyssnerskornas hjertan.

En månad derefter är det stor samling i centrum af staden. I ett stort, ljust och gladt rum på norr, inträder den ena unga flickan efter den andra, hvar och en bärande ett tunt häfte i handen. Det är Vigg's äfventyr på julafton. Omflyttad i en annan drägt på franska språket ljuder nu berättelsen om hvad vi så väl känner. Endast det bästa är godt nog för oskyldiga läppar och när ett arbete skulle väljas till öfversättning mundtligt, lånade vi Vigg. I sex veckor har den svenska gossen gladt oss och nu är öfversättningen färdig och skall sändas er, om ni vill se, huru Vigg tar sig ut, i främmande drägt. Jag hade önskat er lyckan att se dessa kinder i brand, dessa ögon stråla vid registreringen af er enkla och sköna saga.

På Skaldens väg, han som lyser fröjd och hänförelse in i hvarje hjerta, är ofta mörk och törnbeströdd. Han lider af motsättningen mellan sin inre verld och verkligheten, han når emellanåt Parnassens höjd och skådar utsägliga ting, men han stötes ofta också i bottenlösa svalg, han njuter som ingen annan, men han lider ock som ingen annan. Han är ensam och tror sig kanske vara ensammare än han är. Jag ropar därför tack för Vigg! för er sköna sång! för allt hvad ni gifvit vännerna till allt hvad stort fosterlandet eger! Sjung mera! Tröttna ej och mottag detta såsom en tacksamhetens skärf från de många små och stora barnen i vårt kära, herrliga fosterland!

[slutet saknas. Brevet finns i Kungliga bibliotekets Rydbergssamling.]

Petit Vigg

Mars 1876. Jenny Rossander är 39 år. Sedan drygt tio år driver hon, tillsammans med sin syster, en pedagogiskt avancerad privatskola, *Lärokurs för fruntimmer*, i Stockholm. Även naturvetenskapliga ämnen ingår – ovanligt nog – i kursen, och många av eleverna, som t. ex. Ellen Key och Anna Whitlock, kommer att bli aktiva i kvinnorörelsen. Viktor Rydberg har hon aldrig träffat, men däremot läst. I brevet anspelar hon på de dikter varmed han ett par månader tidigare begått sin skaldedebut, och man kan ana konturerna av såväl "Hvadan och hvarthän" (publicerad i tidskriften *Nu*) som "Skogsrået" (publicerad i Bonniers kalender *Svea*). Lyckligt ovetande om senare tidens litteraturvetenskapliga dogmer använder hon också dikterna som titthål in i skaldens själ – "han är ensam och tror sig kanske vara ensammare än han är". Det låter nästan som ett tips om vart han kan vända sig om han vill slippa att "vesäll åldras i öde bo".

Men bort det. Brevets egentliga ämnet är *Lille Viggs äventyr på julafton*, publicerad i december 1875. (Ni märkte väl hur fint

hon färgat sitt brev med julsagans stil och stämning?) Hon har låtit sina elever översätta den till franska, och nu undrar hon om han vill se resultatet. Vilket Rydberg mer än gärna vill. I sitt varmt formulerade svarsbrev berättar han också att hennes namn redan är honom "känt och kärt", trots att han inte haft den äran att träffa henne. Kanske känner han till hennes skola, kanske har han läst hennes uppsatser i *Tidskrift för hemmet*, och säkert har han hört S. A. Hedlund berätta om sitt möte med henne under världsutställningen i Wien 1873 (där hon, som enda kvinna, satt i en av priskommittéerna).

Uppmuntrad av Rydbergs reaktion höjer Rossander ribban och tar, med hjälp av sina kontakter på Enskilda banken, fram en liten (handskriven men inbunden) upplaga av den franske Vigg. Varpå Rydberg blir än mer förtjust och föreslår utgivning på riktigt; han erbjuder sig att kontakta ett förlag och att ordna så att de får använda Jenny Nyströms bilder. De senare mottages tacksamt, men förlaget ordnar Rossander själv: hon känner direktör Laurin på Norstedts och övertalar honom att ge ut verket i en upplaga om 500 exemplar. Monsieur Kramer, skolans fransklärare – en gammal revolutionär som förlorat ett öga på barriaderna i Paris – gör en sista revision av översättningen, och resultatet lämnas in för tryckning.

Men sen börjar förlaget att sega. Tryckningen försenas, utlovad reklam uteblir, och i december, när *La veille de Noël du Petit Vigg* redan skulle varit ute i bokhandeln, meddelar Laurin att man inte vill stå som utgivare och föreslår att verket istället skall distribueras av Fritzes. Kramer antar att det är sagans radikala innehåll, och särskilt dess drift med ordensväsendet, som är problemet. Vilket verkar rimligt, i synnerhet som en av Nyströms teckningar – den med den löjliga ordensmottagaren – tycks ha förhandlats bort redan under tryckningsfasen.

Petit Vigg innehåller sju av Nyströms åtta textillustrationer, men inte denna.

Fritzes får inte ut skriften i handeln förrän efter jul, men då har Rossander själv, genom intensivt fotarbete och med stöd från elevernas föräldrar och släktingar, redan lyckats få stora delar av upplagan såld. Fast en hel del måste ändå ha funnits kvar, för inför julen 1879 för Fritzes in en serie annonser i pressen samtidigt som långa och positiva recensioner publiceras – tre år i efterhand! – i Stockholms Dagblad (12/12) och Dagens Nyheter (16/12). Den i Dagbladet är signerad "J. R.", och den osignerade i DN innehåller så mycket insiderinformation att även den måste vara skriven av Rossander. Allt tydligen arrangerat som en städaktion; hon skall nämligen flytta utomlands sedan hon gift sig med den schweiziske skriftställaren och politikern Friedrich von Tschudi. Vilket för övrigt inte tycks ha varit någon bra idé; men det är en annan historia.

TORE LUND

[Av utrymmesskäl saknar uppsatsen noter. En version *med* sådana, och med Rossanders porträtt, finns på Rydbergsällskapets webbplats.]